

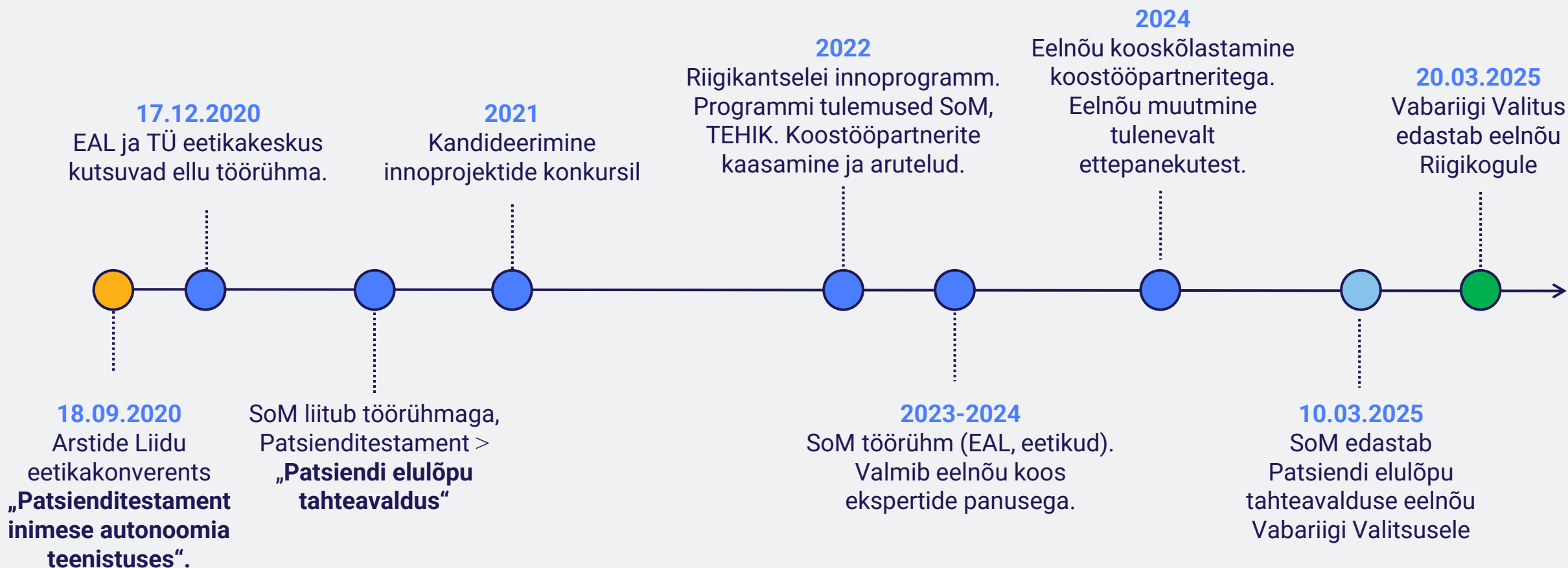
Elulõpu tahteavalduse reguleerimise teekond

Sotsiaalministeerium

SOTSIAALMINISTEERIUM

Patsiendi elulõpu tahteavalduse eelnõu teekond

Tunnustus pühendunud panuse eest

Täname südamest:

- **Eesti Arstide Liitu** – algatuse eestvedamise ja järjekindluse eest.
- **Töörühma liikmeid** – kes on alates 2020. aastast panustanud visiooni, teadmiste ja hoolega
 - dr Katrin Elmet
 - prof Margit Sutrop
 - prof Ruth Kalda
 - dr Pille Sillaste
 - dr Hele Eesmaa
- **Õiguskantsleri Kantselei**
- Kõiki, kes on jaganud oma kogemusi, seisukohti ja tagasisidet.

Eelnõu I versioon

Eelnõu peamised põhimõtted olid:

- Elulõpu tahteavaldus on **vabatahtlik dokument**, mille isik koostab juhuks, kui ta satub **otsusevõimetusse seisundisse**.
- Tahteavalduses **saab loobuda teatud tervishoiuteenustest**, kui isikul on **arstide hinnangul pöördumatu terviseseisund**, mille korral taastumine on vähetõenäoline ja elukvaliteet isiku hinnangul vastuvõetamatu.
- Leevendavatest teenustest loobumine pole võimalik.
- **Teenuste loetelu** kehtestab **minister määrusega** – algselt oli kavas nimetada ca **10 teenust**, mida võib keelduda osutamast pöördumatus seisundis.

Hirm, et inimesed loobuvad teenustest „liialt kergelt“, oli üks piirangu kehtestamise põhjuseid.

Eelnõu I versioon

tagasiside ja kriitika

- Viidati põhiseadusele ja Oviedo konventsioonile – isikul on õigus oma elu üle ise otsustada, ravi eeldab nõusolekut.
- Eelnõu piirab patsiendi autonoomiat, sidudes tahteavalduse rakendamise tingimusega, et terviseseisund on **arstide hinnangul pöördumatu**.
- Terviseseisundi pöördumatuse määratlus on ebaselge ja igapäevases kliinilises praktikas raskesti rakendatav.
- Eelnõu kohaselt ei saanud loobuda terviseseisundit leevendavast tervishoiuteenusest.
- Piiramine **ainult pöördumatute seisunditega ei taga patsiendi tahte piisavat austamist**.

Eelnõu II versioon

Muutsime eelnõu oluliselt:

- Eemaldasime piirangu pöördumatule seisundile.
- Keskseks sai isiku tahte ja eeldatava tahte austamine.
- Täpsustasime tahteavalduse rakendamise tingimusi ja lõime välistused, millal tahteavaldus ei rakendu.

Rakendamise tingimused:

- Paranemine on vähetõenäoline.
- Elukvaliteet on püsivalt isiku jaoks vastuvõetamatu.
- Isiku eeldatav tahe ja haiguskulg viitavad tahteavalduse soovile.
- Isik on loobunud kõigist teenustest ning tahtes pole põhjust kahelda.

Rakendamise välistused:

- Ilmselge vastuolu isiku eeldatava tahtega.
- Kui olukord on ajutine (nt äge terviserike).
- Kiireloomulised juhud – esmalt tuleb ravida (pakkuda elupäästvat esmaabi), alles hiljem hinnata.

Eelnõu II versioon

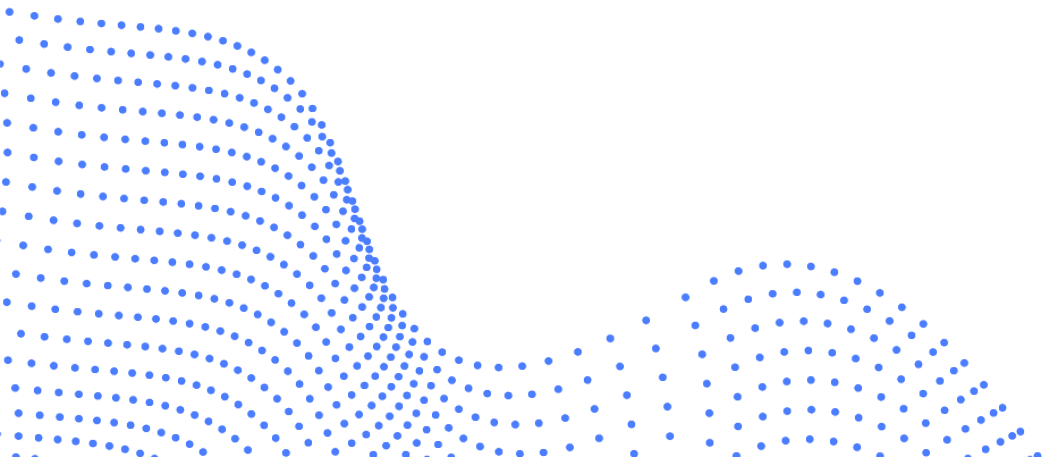
tagasiside ja kriitika

- Kuigi eelnõu toetus täielikult isiku autonoomiale, peeti sõnastust keeruliseks ja mitmeti mõistetavaks.
- Arstidele ei tekkinud selgust, millal ja kuidas tahteavaldust rakendada.

Eelnõu koostajate eesmärk:

- Vältida kergekäelisi elu lõpetamise otsuseid.
- Panna rõhk arsti vastutusele hinnata isiku eeldatavat tahet.
- Ajutiste seisundite puhul vältida ekslikku rakendamist.
- Õnnetuste korral tuleb esmalt anda elupäästvat abi, alles seejärel hinnata tahte rakendamise võimalikkust.

Tahteavalduse lõplik Riigikogule edastatud versioon

Mis on elulõpu tahteavaldus?

Mis see on?

- Eesmärk on suurendada patsiendi autonoomiat ja väärikat kohtlemist.
- Inimese enda juhis tervishoiutöötajatele, kui kaugele võib minna elu pikendamisel, kui ta ise ei ole enam otsusevõimeline.
- Kättesaadav tervise infosüsteemis.
- Inimene määrab ette, millistest tervishoiuteenustest ta loobub või nõustub saama, kui kaotab otsusevõime.
- Tahteavaldus peab olema konkreetne ja sisaldama selgeid juhiseid, et tervishoiutöötajad saaksid seda üheselt mõista ja rakendada.
- Regulatsioon tugineb Saksamaa eeskujule.

Kes saab koostada?

- Täisealised teo- ja otsusevõimelised isikud saavad vabatahtlikult koostada.
- Piiratud teovõimega täisealised võivad koostada, kui arst hindab nad otsusevõimeliseks.

Mida see tähendab?

- Tahteavalduses peab olema selgelt kirjeldatud konkreetne olukord (näiteks ravimatu haiguse lõppstaadium) ja sellele vastavad ravisoovid, sealhulgas elustamine, intensiivravi, kunstlik toitmine ja vedeliku manustamine infusioonina või muud konkreetsed ravimeetmed, mida inimene soovib või millest ta loobub.
- Isiku tahteavalduses kirjeldatud olukord ning kliiniline olukord peavad ühtima.

Koostamine ja arsti nõustamise kohustuslikkus

Põhimõtted	Tunnistaja/usaldusisik	Arsti nõustamine	Vormistamine ja kättesaadavus
• Vabatahtlik – inimene saab ise otsustada, kas koostada. • Igal ajal muudetav ja tühistatav.	• Patsient saab soovi korral kaasata usaldusisiku, kes kaitseb tema huve otsusevõimetusse seisundisse sattudes. • Tunnistaja kaasatakse, kui isik ei suuda ise allkirja anda.	• Esmakordsel koostamisel kohustuslik. • Arst selgitab ravist loobumise võimalusi ja tagajärgi, tagades teadliku otsuse.	• Tervise infosüsteemis digitaalselt. • Erijuhtudel paberil, kui inimene ei ole digipädev – tervishoiutöötaja sisestab infosüsteemi. • Masinloetav ja nähtav kõigile tervishoiutöötajatele. • Tagab kiire ja ühtse ligipääsu elulõpu tahteavaldusele.

Tahteavalduse sisu

Mida see peab sisaldama?

- Selged juhised, millistes olukordades ja millistest tervishoiuteenustest loobutakse ning milliseid lubatakse.
- Võimalus loobuda kõigist meditsiinilistest sekkumistest.

Miks see on oluline?

- Tagab tervishoiutöötajatele üheselt mõistetava juhise.
- **Ei ole seotud eutanaasiaga**, vaid võimaldab loobuda elusäilitavast ravist, kui see on inimese jaoks vastuvõetamatu. Eesmärk on vältida asjatuid kannatusi ja säilitada inimese kontroll enda elu lõpu üle, kui ta on otsusevõimeline.

Näide sõnastusest:

„Kui olen ravimatu, surmaga lõppeva haiguse lõppstaadiumis, isegi juhul, kui surma täpne aeg ei ole ette näha, soovin, et elustamiskatseid ei tehtaks.“

Elulõpu tahteavalduse rakendamine

Millal rakendatakse?

- Kui patsient on kaotanud otsusevõime ning tema kliiniline seisund vastab tahteavalduses kirjeldatud olukorrale.

Kuidas otsustatakse?

- Otsused tehakse patsiendi varem väljendatud tahte põhjal, kui see kattub tekkinud kliinilise olukorraga.
- Kui patsiendi tahe ei ole selge või olukord ei vasta tahteavaldusele, siis seda ei rakendata.

Kes rakendab?

- Arst või kiirabibrigaadi juht.
- Hooldekodudes saab kiirabibrigaadi juht tagada tahteavalduse järgimise ka siis, kui arsti või õde pole püsivalt kohal.

Juriidika

- Elulõpu tahteavaldust saab käsitleda nii tahteavaldusena kui nõusolekut välistava asjaoluna.
- Tahteavaldus – tagajärje kaasatoomisele suunatud tahte väljendus.
- Õigushüve – elu ja tervise – rikkumine on õigusvastane, va kui inimene on ise sellega nõus ehk annab nõusoleku.
- Põhiseaduse § 19 annab isikule õiguse enda tervise üle ise otsustada.

TTKS ja VÕS regulatsioon

Põhiprintsiibid

- TTKS alusel koostatud elulõpu tahteavaldus on tervise infosüsteemis kättesaadav ja koostamine nõuab arsti nõustamist. Lisanduvad soovi korral tunnistaja ja usaldusisiku institutsioon.
- VÕS alusel saab samuti patsient enda tahet väljendada ning TTKS regulatsioon ei välista seda.
- TTKS alusel tekib õiguskorda elulõpu tahteavaldus, VÕS alusel saab lihtsalt tahet avaldada. Tahte avaldamise õigust ei saa ära võtta tulenevalt vabast autonoomiast.
- Arst peab lähtuma patsiendi viimasest teadaolevast tahtest.

Regulatsioonide erisused

- TTKS loob ühtse ja selgelt rakendatava dokumendi, mis on tervishoiutöötajatele arusaadav ning sisaldab vorminõudeid ja arsti nõustamist.
- VÕS säilitab üldise võimaluse avaldada enda tahet seoses tervishoiuteenustega, kuid ei sätesta selgeid vorminõudeid ega nõua arsti nõustamist.

„Õiguskorda ei saa kunagi nii
täiuslikuna koostada, et see
annaks kohe vastuse igale
tekinud probleemile.
Elu on selleks liiga keeruline.“

Arsti vastutus

- Tervishoiuteenuse osutaja kohustuslik vastutuskindlustus.
- Lepingu rikkumise kahju on mõeldav. Samuti käsundita asjaajamisest tulenev kahju.
- Mitte mingil juhul ei ole tegu karistusõigusliku vastutusega, kui arst jätab tahteavalduse rakendamata.
- *Case by case*

Kokkuvõte ja jõustumine

Seadus on ühiskondlik kokkulepe, kompromiss, mis saavutatakse erinevate poolte, kes esindavad enda huvisid ja nägemust, vahel.

Elulõpu tahteavalduse eelnõu kulgemine on selle parim näide. Sotsiaalministeerium sai idee väljastpoolt avalikku sektorit, kaasasime, arvestasime ning tegime igakülgset koostööd huvigruppide ja teiste asjaosalistega.

Seadus jõustub 1. jaanuaril 2027. aastal, tagades piisava aja IT-arenduste lõpuleviimiseks, arstide koolitamiseks ja avalikkuse teavitamiseks.

